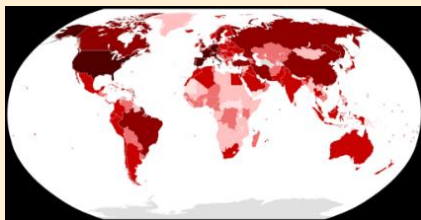

131 *Erbarm je* – over twee parallele werelden

Er trekt over de aarde geen Covid-19 wolk die gaat waarheen de wind hem blaast tot hij – eenzaamheid en dood zaaiend – de gehele wereld bedekt. Er was wel tot voor heel

kort een horde van honderden miljoenen mensen die zich dag in dag uit over de aardbol beweog. Zoals het pestvirus zich in de Middeleeuwen nestelde op mensen die zich via handelsroutes over land en zee van het ene naar het andere continent en van stad naar stad, van huis naar huis verplaatsten, zo verplaatst

het coronavirus zich ook. Het nestelt zich op de lichamen van toeristen en carnavalsvierders, kerkgangers, zakenlieden, feestvierders en rouwenden, hulpverleners, middenstanders, bewoners van verpleeghuizen, mensen zoals jij en ik. Dit virus draagt het DNA van een wereld op hol. Daarom duurde het weken, maanden voordat die zich voortbewegende mensenmassa's tot stilstand kwamen, vliegtuigen doelloos op startbanen kwamen te staan, treinen en bussen zich steeds leger verplaatsten, autofiles oplosten.

Het anders zo drukke kerkplein, waar mensen al eeuwen kriskras overheen lopen, ligt er nu wat verlaten bij. De terrassen zijn leeg. Mensen die er nog wel lopen houden afstand. Een jonge vrouw pakt een viool uit haar koffer, midden op het plein. Mensen blijven al stilstaan. Ze draait nog even aan de strijkstok en brengt de viool aan haar schouder. Dan klinkt over het plein die wonderschone, traag dansende melodie – *Erbarme dich*. Mensen verzinken in gedachten.

We veroorloven ons – uit angst en/of morele luiheid – al heel lang om in *twee gescheiden, parallele werelden* te leven. Elke dag dompelen wij ons onder in die ene, *zichtbare* en – zo denken we wellicht – maakbare wereld met een almaar sneller draaiende economie waardoor steeds meer geld in omloop is en dús – want geluk is te koop – ons een steeds gelukkiger leven wacht. Denken we, want ook dan blijft niets zo bedreigend voor de ontwikkeling en het geluk van mensen als armoede. Maar komaan, gelukkig zijn er veel mensen die vrijwilligerswerk doen. Bovendien, we geven toch ook gul aan goede doelen?! Sommige rijksten der aarde zelfs wel tot 4 miljard; die gulle mannen kijken niet op een dollar, zo zijn ze wel...

Zo'n dertig kilometers verderop, de hal van een ziekenhuis. Een jonge vrouw – hoe oud zou ze zijn? – heeft de viool al aan haar schouder gezet. Dan klinkt, alsof ze in een concertzaal speelt, die wonderschone, traag dansende melodie – *Erbarme dich*. Bach, 293 jaar na de eerste uitvoering van zijn *Matthäus-Passion*. De tijd staat stil.

Erbarme dich! Die woorden zijn een gebed. Maar *Erbarm je* is ook de oproep aan ons, aan mij om *erbarmen* te tonen – misschien wel de meest fundamentele menselijke waarde om na te leven. Die oproep klinkt voor mij als een werkwoord: *erbarm je*.

Parallel aan de ons omringende, dagelijks *zichtbare* wereld is er een andere wereld en ook daarvan maken wij deel uit. Als het kan ontlopen we die, ontwijken we het liefst de vragen waarmee we in die wereld geconfronteerd worden. Vragen die – al o zo lang – op ons antwoord wachten. Het zijn vragen over keuzes: waarom de één wel en de ander niet? Vragen over leven en dood. Deze door onszelf *onzichtbaar gemaakte* wereld van

vragen die we liever ontwijken, móeten we nu wel onder ogen zien. Daartoe dwingt het Covid-19 ons. Angst helpt niet, vluchten kan niet.

Een Zwolse moeder en oma, de 90 gepasseerd, al vele jaren weduwe; ze woont nog zelfstandig. Ze kijkt uit op een appartementengebouw waarin studenten wonen. Die hebben de ogen niet gesloten voor hun overburen.

Zoon probeert moeder te verleiden een blokje om te lopen. Dat lukt lange tijd niet, omdat ze bang is het virus op te lopen. Ze is niet bang om te sterven, zegt ze, maar "ik wil toch niet doodgaan aan corona?!" Uiteindelijk gaat ze toch. Ze zijn - zij met rollator - nauwelijks in de buitenlucht of ze blijft verwonderd stilstaan: "Hoor die vogels nou eens!" *Erbarm je...*

Mijn leven is een geschenk. Dat geeft mij wél verantwoordelijkheid en rechten. Maar dat is iets anders dan recht hebben op het steeds maar verlengen van mijn leven. Het is geen prestatie van mijzelf dat ik leef. Sterven is een onlosmakelijk element van leven. We spelen verstoppertje in het debat over de beslissingen die artsen nemen over leven en dood, voorafgaande aan een eventuele opname op de IC. Ik mocht vanaf 1986 leiding geven aan ziekenhuisbeleid. Met zorgprofessionals voerden we intense gesprekken over vragen van leven en dood. Ik ben daardoor in mijn morele denken gevormd, versterkt door wat de commissie Dunning (een cardioloog) ontwikkelde: 'de trechter van Dunning', over keuzes in de zorg. Sindsdien is dat gesprek in ziekenhuizen gaande gebleven maar wij als samenleving houden ons daar lievefr buiten. Dat kan nu niet meer. Onze levens zijn *altijd* afhankelijk geweest van collectieve keuzes: hoeveel willen wij als burgers via premies betalen voor onze zorg en hoe wordt dat geld verdeeld, welke keuzes maken we in de volgorde van behandeling, hoe gaan we om met wachtlijsten, welke geneesmiddelen (voor zeldzame ziektes) worden vergoed, wanneer wordt wel of niet doorbehandeld, waar liggen onderzoeksprioriteiten? We dóen alsof we niet weten dat we al eeuwen de dood van groepen mensen accepteren. Of *willen* we het niet weten?

Is de vanzelfsprekendheid van mogen blijven leven dan voorbij? Die vanzelfsprekendheid heeft nooit bestaan. Niet voor het 15-jarige meisje dat in 1945 in Bergen-Belsen sterft, niet voor de 43-jarige man als hij in 2014 door een hartstilstand overlijdt, niet voor de 83-jarige vrouw die in 2020 van de huisarts verneemt dat deze meent dat opname op de IC onwenselijk is: het lijden dat haar daar wacht zal haar (vrijwel zeker) niet redden. Die vanzelfsprekendheid van blijven leven bestaat alleen als je jezelf afwendt van de parallele wereld van de gezondheidszorg en niet mee wilt of durft denken over keuzes die gaan over de grenzen van de zorg, uiteindelijk over de grenzen van ons eigen leven. Ik vraag je: waag je in die parallele wereld, buig je over de vraag wanneer jijzelf mag aanvaarden dat je leven voltooid mag zijn en medisch gesleutel – hoe liefdevol ook – niet meer hoeft, nee, zelfs (humanitair, medisch-ethisch) niet meer mag! *Erbarm je.*

Erbarme dich, aria uit de Matthäus-Passion: het berouw van Petrus. Aafje Heynis, de onvergetelijke alt. Mijn jongste broer en ik (zangers in het jongenskoor) hoorden en zagen haar meer dan 60 jaar geleden zingen in de Grote of St. Michaëlskerk in Zwolle; [hier](#).

2. Op Eerste Paasdag stierf **Louis van Dijk**. Voor velen, ook voor mij een metgezel in ons muzikale leven. Met zijn Trio Louise van Dijk opende hij voor menigeen de poorten van de klassieke muziek, zoals met zijn improvisatie over het [Agnus Dei](#) van Fauré. Mijn zwager Arjan en ik brachten 50 jaar geleden nachtelijke door, pratend over toekomst, luisterend naar *Louis van Dyke plays Lennon-McCarthey* met o.m. [Nowhere man](#). Onvergetelijk was zijn laatste publieke optreden bij Pauw, zijn geest reeds aangetast. Tot hij achter de vleugel plaatsnam en [HOOP](#) speelde. Een ontroerend afscheid van deze begenadigde musicus.